

Javaslat

az Elvira-major és génbanki, gyümölcsnemesítő tevékenysége

az Érdi települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

_____ (név)

_____ (aláírás)

Kelt: Érd, 2018. ____ . ____ .

(P. H.)

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: _____

Levelezési cím: _____

Telefonszám: _____

E-mail cím: _____

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

az Elvira major és génbanki, gyümölcsnemesítő tevékenysége

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és

egészség és életmód

épített környezet

élelmiszergazdaság

ipari és műszaki

kulturális örökség

sport

megoldások

természeti környezet

turizmus és vendéglátás

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Érd Megyei Jogú Város külterületén az Elvira major, Elvirapuszta, Köves földek, Simonpusztai-dülő, valamint a Zámori-patak és Benta-patak érintett szakasza.

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Az Érd határában lévő telepen található a kísérleti ültetvények, a gyümölcs génbank, a tárolástechnológiai laboratórium és az üzemi tárolók. Itt őrizik a vírusmentes törzsülteményeket. Évente 100 000 vírusmentes oltványt - közöttük mintegy 10 000 dióoltványt - állítanak elő, elsősorban az Intézet által nemesített fajtákból.

A kísérleti telep munkáját olyan kiváló kertészek segítik, mint Makay Miklós szakmérnök, az üzemi növényvédelem felelőse és Tóthné Nagy Apollónia, a törzsültemények és a kísérleti munkák szervezője.

Az NAIK Gyümölcsstermesztési Kutatóintézet Érdi Kutató Állomásán (volt Állami Gyümölcs- és Dísznövénytermesztési Kutató-Fejlesztő Közhasznú Nonprofit Kft.) Érd-Elvirai kísérleti területén fenntartott gyümölcs génbankba 1979-től folyamatosan kerülnek begyűjtésre a gyümölcsfajok, fajták az ország egész területéről.

A feladat célja elsősorban nem a korábban termesztett fajták begyűjtése, hanem a fajták genetikai változékonyságának megőrzése. A lehető legszélesebb változékonyságú, zömmel természetes magoncokat kutatják fel az útszéli sorfák, házikertek, zártkertek, szórványgyümölcsösök növényállományából. A génbank ültetvénybe a kiválasztott egyedek vegetatívan szaporított utódai kerülnek. Intézeti átszervezések és az egyes fajok ökológiai igényeinek megfontolása miatt az egykor begyűjtött génbank tételek az ország különböző részeiben lévő Intézetekbe kerültek. A csonthéjas fajok gyűjteménye maradt az érdi Intézet kezelésében, mely almatermésű gyümölcsfajok és dió néhány tételével egészült ki, így a génbanki anyag jelentős részét a Prunus nemzetség fajai alkotják. Az egyes fajok képviselői, megőrizve a faj genetikai variabilitását, igen széles változékonyságot mutatnak a vegetatív és generatív tulajdonságok tekintetében, egyaránt.

Jelenleg mintegy 2000 tételből álló génbanki élőgyűjtemény 22 ha területen található és Európa egyik legnagyobb csonthéjas génbanki gyűjteményeként tartják számon.

A tételek megoszlása a következő: 20% szilva, 20% kajszi, 20% cseresznye, 10% őszibarack, 10% meggy, 10% mandula, 4% körte, 4% dió, 2% alma, kevés birs, naspolya. A fent említett genotípusokat különféle szempontok alapján szelektálják és az ígéretes tulajdonságokkal rendelkező egyedeket felhasználják nemesítési programjukban is.

A NAIK Gyümölcsstermesztési Kutatóintézet Érdi Kutató Állomás cseresznye- és meggy nemesítő munkáját kiegészíti az elsősorban vegetatívan szaporítható, külföldön nemesített cseresznye és meggy alanyok tesztelése, magyar ökológiai körülmények között, magyar nemesítésű fajtákkal.

A szerteágazó kutatómunka keretei között, jelenleg magyar nemesítésű sajmeggy alanyokat vizsgálnak a Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Karával közösen.

Az Intézet számára fontos, hogy ne csak alanyfajtákat teszteljen, hanem komplett művelési rendszert is értékeljen. Az utóbbi 20 évben számos művelési rendszert dolgoztak ki nyugat-európai kutatók, melyek elnyerték a hazai termesztők tetszését. Fontos azonban tudni, hogy nem minden művelési rendszert, illetve annak nem minden elemét lehet teljes egészében átvenni a szakirodalomban olvasottak szerint. Az Intézetben beállított művelési rendszer kísérletek előnye, hogy fajtaspecifikus információkat tudunk adni az újonnan nemesített magyar cseresznye- és meggyfajta újdonságokról.

A kutatómunka eredményeit bemutatják a minden évben megrendezésre kerülő „Cseresznye és meggytermesztési tanácskozás és fajtabemutató” c. rendezvényen, ahol az elméleti előadások mellett ültetvénybejárást is tartanak.

A gyümölcsösök tápanyag-gazdálkodása és a talajművelése témakörhöz kapcsolódó kutató-fejlesztő munka öt évtizedes múltra tekint vissza az intézményben és jogelődjeinél.

Az utóbbi 2-3 évtizedben sokoldalú együttműködések (kollegiális és intézményi) jöttek létre a gyümölcsfák tápláltságához kapcsolódóan, melyek lehetővé tették a feladatok komplexebb megoldását.

Az almafák trágyázása, tápláltsága, tápelem felvételi dinamikája és a gyümölcs minősége, tárolhatósága kérdéskört több évtizedes együttműködésben tanulmányoztuk Dr. Kállay Tamással, melyből sok közös publikáció származott.

Az őszibarackfák metszésterhelése és tápanyag-ellátása közti összefüggést dr. Mihályffy Józseffel vizsgálták. Az almafák termőrefordításának elősegítése, „a zöld munkák” és a permettrágyázás hatékonyságát Dr. Gonda Istvánnal vizsgálták.

A növényanalitikai eredmények interpretálására az un. határértékes és a DRIS módszer alkalmazhatóságára irányuló együttműködés (Dr. Kállay Tamás és Szenci Győző) eredményeiről nemzetközi fórumon számoltak be.

A gyümölcsösök termőhely értékelési rendszerének kidolgozásához (Kállay Tamásné Dr. által irányított munka) a talajtani értékszámok meghatározásával járultak hozzá.

A szaporítóanyag előállítási technológia korszerűsítése, a mikroszaporított és magonc őszibarack alanyok mikorrhizálási lehetőségeinek dr. Balla Ildikó által irányított vizsgálataiba (melyben az MTA-TAKI munkatársai is részt vettek) a 90-es évek végén kapcsolódtak be.

Az ezredforduló után a „Mikorrhiza és szaprofita gomba törzsek identifikálása és alkalmazása a környezetkímélő gyümölcstermesztés érdekében, különös tekintettel a talajuntságra” című OMFB 0222/2002 jelű pályázat keretében Balla Ildikó, Kirilla Zoltán, az ELTE-ről Dr. Király István, az MTA-TAKI-ból Dr. Vörös Ibolya és Dr. Takács Tünde dolgozott együtt. A kutatócsoport által megkezdett feladat folytatását is jelentette a GVOP-3.1.1.-2004-05-0061/3.0 jelű pályázati jelű, a „Szimbionta és vitalizáló mikroorganizmusok felhasználása az integrált gyümölcstermesztésben” című K+F munka.

Az ELTE és az intézmény együttműködése keretében a vitalizáló talaj mikroorganizmusok további felhasználási lehetőségeit vizsgálták a Dr. Király I. által koordinált, „Környezetbarát biotechnológiai módszerek alkalmazása a talajlakó fitopatogének elleni védekezésben” című BAROSS-4-2005-0025 – OMFB-0077/2007 jelű pályázat adta lehetőségek között.

Az Intézetben az 1970-es évek óta folyik faiskolai termesztés, mára az ország egyik legjelentősebb faiskolájává váltak. Évente 70-80.000 oltványt értékesítenek. Igen széles fajta szortimenttel dolgoznak, a Nemzeti Fajtajegyzékben szereplő fajták 80 %-a megtalálható oltványkínálatukban.

Figyelmet fordítanak arra, hogy az intézetünk nemesítő műhelyéből kikerülő új cseresznye, meggy és dióhibridek szaporítóanyaga elérhető legyen a telepítők és más faiskolák számára is.

Céljuk, hogy a magoncalanyokon szaporított csonthéjas fajták mellett a vegetatív úton szaporított alanyokon is elérhetőek legyenek a gyümölcsfák. A vegetatív alanyon telepített gyümölcsösök, kiegyenlítettebbek, vitálisabbak, tovább megőrzik vírusmentes ill. vírusmentesített státuszukat.

Érdeklődés mutatkozik a vásárlók részéről elfelejtett, régi fajták iránt is. Az ilyen igények kielégítésére minden évben előállítunk pár fajtát, melyek már csak a génbankokban találhatók meg.

A faiskolai termesztés a terület kiválasztásával kezdődik. Ugyanarra a helyre csak 6 év mezőgazdasági művelés után kerülhet vissza a faiskola. Fontos szempont, hogy mi az elővetemény. Miután vírusmentes és kommersz faiskolánk is van, figyelniük kell az izolációs távolság betartására is.

5. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A génmegőrzés a genetikai erőforrások védelmét jelenti. Egy adott faj genetikai erőforrásai azok a növényanyagok (természetes előfordulások), valamint mesterségesen létrehozott ültetvények és gyűjtemények, amelyek hasznos genetikai információt hordoznak, ezért védelmük ökonómiai vagy ökológiai okokból, vagy egyszerűen a faji genetikai diverzitás fenntartása miatt szükségesnek látszik.

Bizonyos egyedek, populációk ilyen célú kiválasztását a pillanatnyi gazdasági érdekek és szükségletek erősen befolyásolják. A fajok hosszú távú

fennmaradásának előfeltétele a genetikai változatosság, a diverzitás megőrzése, mivel változó környezeti feltételek mellett az alkalmazkodás csak akkor lehet eredményes, ha kellően változatos genotípusok kínálatára támaszkodhat. A környezeti feltételek változása és a fajok, populációk reagálása a változó körülményekre csak nagyon kis mértékben prognosztizálható. Az előre nem látható jövőben ma ismeretlen vagy „értéktelen” tulajdonságok válhatnak fontossá. A cél ez esetben tehát a genetikai változatosság általános megőrzésére irányul, függetlenül attól, hogy ez a változatosság ismert-e illetve, hogy értékesnek minősül-e.

A majorban és annak termőterületein folyó munka biztosítja a következő generációk számára, hogy a klímaváltozás hatásai ellenére is jó minőségű, magyar gyümölcsöt fogyaszthassanak.

Közismert tények, hogy

- végzetes hibát követünk el, ha a géneróziót, a sokféleség csökkenési folyamatát tétlenül nézzük, hiszen a változatosság a dinamikus alkalmazkodás lehetőségének a biztosítója az élővilágban, de igaz ez a civilizációra is.
- a hazai növényi génbank-hálózat, amelyben több mint százezer régi gyümölcs, szőlő, zöldség-, gyógy- és fűszernövény, valamint gabona és egyéb szántóföldi növény fajtáit, változatait tartják fenn, kiemelt fontosságú nemzeti örökségünk, közkincsünk.
- a genetikai erőforrások napjainkban a meg nem újítható természeti erőforrások között egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert, ezért védelmük az egész világon kiemelt állami feladat, amelyet konkrét kötelezettségeket tartalmazó nemzetközi egyezmények

Az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáján 1992-ben állam- és kormányfők elfogadták a biológiai sokféleségről szóló egyezményt, amelyet Magyarország az elsők között írt alá. A világegyezmény legfőbb célkitűzése a földi élet, az emberiség fennmaradásához elengedhetetlenül szükséges biológiai változatosság, ezen belül a genetikai sokféleség megőrzése. Hazánk az egyezményt az 1995. évi LXXXI. törvényben hirdette ki. Az Biológiai Sokféleség Egyezményen kívül az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) különös hangsúlyt fektet a világ genetikai erőforrásainak megőrzésére és fenntartható használatára. A haszonnövények területén az Élelmezési és Mezőgazdasági Célú Növényi Genetikai Erőforrásokról szóló Nemzetközi Egyezmény (ITPGRFA) ennek a célnak a megvalósítását szolgálja. A FAO Egyezményt 2001-ben fogadták el a részes felek, Magyarország 2004. március 4.-én csatlakozott, és a 358/2004. (XII. 26.) Kormány rendeletben hirdetett ki.

A fenti két nemzetközi egyezmény is előírja, hogy Magyarországnak is meg kell teremtenie és fenn kell tartania a növények, állatok és mikroorganizmusok

ex-situ megőrzésének és kutatásának feltételeit és in-situ megőrzését. A FAO második jelentése (The State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, FAO, 2010) többször is utal az ex situ és az in situ növényi génmegőrzés alapvető fontosságára, hiszen a 20. század eleje óta a mezőgazdasági növényi génforrások 70%-a elveszett. A génbankokban őrzött nemzeti vagyron hosszú távú fenntartása, a pótolhatatlan közkincsünkért felelős génbank-hálózat magas szintű működtetése a magyar állam alapvető érdeke és egyben feladata. Hosszabb távú cél a génbankokban őrzött tájfajták visszajuttatása a termelésbe - a hazai GMO mentesség fenntartásával együtt - megerősítve ezzel Magyarország élelmiszerbiztonságát. A génmegőrzési feladatok koordinálása és a génbankok hálózattá szervezése a Növényi Diverzitás Központ (Tápiószele) és a gödöllői Haszonállat-génmegőrzési Központ (HÁGK) feladata lesz a többi hazai génbankkal és génmegőrző egyesülettel szorosán együttműködve.

Ezek egyike, egyik legsikeresebbike az érdi Elvira major, aminek nemcsak a helyi értéktárban, de a Hungarikumok között is kiemelt helye van.

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- <http://www.resinfru.hu>
- <http://mkszn.hu/telephelyek/erd>
- <http://kerteszetesszoleszet.hu/hu/irasok/kerteszet-szoleszet-boraszat/nagy-tervek-szaporitoanyag-termesztesben>
- www.pannonmagbank.hu/pmbmagyar/wp-content/uploads/2016/10/PMBkiadvanyNYOMDA.pdf
- www.pannonmagbank.hu/pmbmagyar/wp-content/uploads/2016/10/PannonMagbankKiadvany2015MAGYAR.pdf
- <http://www.biodiv.hu/hazai-genmegorzes>
- <http://kovasz.bkae.hu/kov15/bajomi.html>
- <http://www.erdlako.hu/component/tags/tag/161-elvira>

7. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

- <http://www.resinfru.hu/gyumolcsgenbank>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Az alábbi oldalakon dokumentált:

- <http://www.erdlako.hu/mindenki-kepviseloje/181-mi-az-igazsag-az-elvira-major-ugyeben>
- <https://www.youtube.com/watch?v=FrTapPZ8MLc>
- <http://erdmost.hu/2016/06/08/tudta-az-oroszagos-meggytermes-40-szazalekat-erd-adja/>

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

A majorság minden bizonnal egy tételes és hosszú listát tud erről adni.

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájárulási nyilatkozat adatkezeléshez

Alulírott (név): _____ (csak a nevem tehető közzé)

Lakcím: _____ (nem tehető közzé)

Email: _____ (nem tehető közzé)

Telefonszám: _____ (nem tehető közzé)

Jelen nyilatkozat aláírásával hozzájárulok, hogy az Érdi Hungarikum klub a 2012. évi XXX. Törvény (Hungarikum Törvény) alapján, a Települési Értéktárba való felvétel javaslatához személyes adataimat és a csatolt dokumentumokat (fényképek, filmek stb.) kezelje és az Érdi Települési Értéktár Bizottságnak továbbítsa.

Hozzájárulok személyes adataim (név, lakcím, elérhetőség*) és a csatolt dokumentumok* közzétételéhez, on-line elérhetővé tételéhez.

* Amennyiben valamelyik adatot velünk közli ugyan, de nem járul hozzá a közzétételéhez, kérjük, jelezze!

Kelt: Érd, 2018. _____._____.